

Revista Revistelor

Convorbiri literare (Februarie).

D. Mehedinți dovedește, în șapte pagini, că cineva poate să aibă talent chiar când nu e bogat... Lucru curios: Nimene nu băgase de samă acest lucru până acuma!—D. Hiotu, uitînd probabil că articolul d-sale („Aplicarea legii învoelilor agricole”) avea să fie publicat și 'n „C. L.”, nu numai în *Epoca*, uitînd, cu alte cuvinte că într'o revistă ești dator să privești lucrurile istoricește, și nu prin prizma intereselor de partid,—își începe articolul astfel: „...Admițînd chiar că ar exista și unele învoeli uzurare...” Acest început dispensează de a ceti mai departe.—D. Garoflid încă nu și-a isprăvit interesantul d-sale studiu.

Lucafărul (Februar). D. Tăslăuanu publică un articol plin de curaj, de cele mai bune intenții și de citeva vederi juste: „Două culturi,—cultura domnilor și cultura țăranilor”. D-sa privește cultura din două puncte de vedere: *materiale* și *spirituală*. Din primul punct de vedere, vede de o parte pe „domni”, care nu muncesc, trăind din munca țăranilor,—și pe de alta pe țăranii, despoiați de pămîntul lor, care crează bogăția d-lor. Pentru a-și guverna supușii, d-ului întretin o armată de slujbași, recrutați adesea chiar din fiii țăranimii. Unii dintre aceștia, încercă citeodată să vorbească de nevoile poporului; domnii îi liniștesc ușor.—Din celălalt punct de vedere, al culturii spirituale, avem două culturi: una *națională*, a țăranimii; alta *internațională*, a domnilor. Prin urmare o *unitate culturală* e imposibilă, căci ea ar fi a unui milion („domnii”) din cele douăsprezece milioane de Romîni... Dar nici a altora! Căci Romîni din clasele superioare, avîndu-și (în Ardeal, Bucovina etc.) interesele legate de țările respective, și cultura fiind condiționată de interesele sociale, nu pot nici ei avea o singură cultură... Așa dar, e o copilărie a se

vorbi de „unitatea culturală”. — Facem numai o singură obiecțiune: Cultura „domnilor”, oricum ar fi ea privită, e necesară pentru păstrarea neamului, căci, cînd lipsesc toate celelalte condiții, ea rămîne singurul obstacol de care se poate împiedeca acțiunea de desnaționalizare a neamurilor ce stăpînesc pe Romîni.

Junimea literară (Cernăuț, Februar 1908). E un număr festiv în onoarea pictorului Eugen Maximovici din Bucovina, care acum de curînd a terminat două mari tablouri—chipurile lui *Alexandru cel Bun* și *Ștefan cel Mare*—pentru Mitropolia din Cernăuț. În afară de fotografia sărbătoritului, revista ne dă și numeroase reproduceri bine reușite după tablourile cele mai însemnate ale pictorului, cum și un studiu asupra activității lui artistice. De asemeni găsim în corpul revistei mai multe articole de ale D-lui Eugen Maximovici, cum și bucăți de ocazie datorite uoara din admiratorii sărbătoritului pictor romîn, prin care aceștia caută să scoată în relief valoarea și meritele lui artistice.

Sămănătorul. (Ianuarie-Februarie). Zugrăvirea admirabilă a unui tip, în „Plăceri nevinovate” de M. Sadoveanu.—Frumoase poezii de d-nii Iosif și Stavri. Începutul unei traduceri din Lotti („Pescar de Islanda”), datorită d-lui Sandu-Aldea. — Admirabilele „cronici vesele” ale d-lui Mirea. — În citeva numere, precizarea cauzelor pentru care s'a retras d. Iorga dela „Sămănătorul”.

Neamul romînesc. (Februarie). D. Iorga apreciază citeva volume apărute în luna aceasta: *Insemnările lui Neculai Manea* le găsește neinteresante, și operă de debutant.—Găsește calități reale în *Martirii* d-nei Constanța Hodoș.—Are foarte multe cuvinte de laudă pentru d. Sandu-Aldea, căruia, însă, îi recomandă, cu discrețiune, să se lase de zugrăvirea lui

stricate din clasele de sus, pe care n'o cunoaște.

D-nii Iorga și Sira socot că își pot întări sau „justifica“, prin citații din „Journal d'Alsace-Lorraine“, judecata asupra evenimentelor din Portugalia, după care simpatiile noastre n'ar avea de ales decît între despotul mărginit, brutal, incapabil și *incorect* (vezi în această privință corespondențele din „Courrier Européen“, ce are altă autoritate ca „Journal d'Alsace“), Franco, și „cellulți stricați, hoți și ucigași“.

Se înșală.

Dovadă că împotriva lui Franco nu s'au ridicat atîta „partidele istorice“ ce au guvernat pînă acum Portugalia (și din sioul cărora a ieșit și însuși Franco), cît republicanii și democrații „neînregimentați“, cum se zice la noi.

Dar „Neamul românesc“ va afla cu timpul că sînt anume principii de drept public, anume norme, a căror încălcare în statele moderne nu se poate justifica nici prin „bunele intenții“, nici prin poze de moralist.

Convorbiri (Februarie). D. Lovinescu, într'un articol asupra *Geniului pustiu* al lui Eminescu, a jucat, fără să vrea, o nostimă farsă colegilor săi publiciști. D. Lovinescu zice că a găsit un manuscris al lui Eminescu, în care poetul își critică singur romanul său... E o formă, aceasta, de a scrie a d-lui Lovinescu. Mulți însă au anunțat gravi că d. Lovinescu este în posesiunea unui manuscris al poetului.

Arhiva (Ianuarie). D. Xenopol publică un jurnal de călătorie a lui T. Burada, mort la 1866.—D. G. Pascu publică mai multe etimologii.

Săptămîna (Ianuarie și Februarie). Într'o serie de articole, d. Panu arată foloasele colegiului unic. Introducîndu-se colegiul unic, se isprăvește cu puterea *electorilor*, cu posibilitatea creării de partide bazate pe interesele *partizanilor*. Azi electorul are de „cultivat“ și de cîștigat pe alegătorii colegiului I; dacă are colegiul I, le are și pe celelalte; cînd însă aceștia vor vota la un loc cu miile de alegători

ale colegiilor II și III, electorul nu va mai avea ce corupe, căci nu poate făgădui slujbe și situații la mii de alegători.—Într'o altă serie de articole, asupra *animalelor dresate dela circ*, d. Panu are observații juste asupra chipului de a dresa animalele. Animalul trebuie dresat în direcția însușirilor sale, așa ca să-i facă plăcere; atunci simțim și noi plăcere, căci vedem o însușire a animalului dusă la perfecție și apoi n'avem impresia penibilă că animalul e chinuit. *Pricepe* animalul ce face? se'ntreabă d. Panu. Un cal de circ, zice d-sa, își dă samă că face exerciții, că slăpînul e mulțumit de el sau nu, dar atîta! Pentru ce însă e supus la asemenea exerciții, calul nu poate înțelege.

Revista Învățămîntului (București, Februarie, 1908).—D. G. Bogdan-Duică—*Reforma Școlii Secundare*—arată cît de necumpănite sînt părerile acelor care condamnă organizarea actuală a școlii noastre secundare, pentru că cutare postulat pedagogic formulat de vreun pedagog german nu-i găsit realizat și în școlile noastre. D-sa se ridică energic și documentat împotriva părerii îndrăznețe a d-lui Dr. V. Babeș, care crede că „școala noastră secundară este ne-*trebnică*, deoarece contribuie la peiroa neamului, și că trebuie să stirpim acest pericol social, înlocuindu-l cu o școală, în care se doarme mult, se învață puțin, dar se cresc băeți sănătoși și fete sănătoase“. Acest citat ar fi fost de ajuns ca să scutească pe d. G. Bogdan-Duică să răspundă d-lui Babeș, iar pe d. Babeș să renunțe la pedagogie. Cu toate aceste d. Bogdan-Duică, luînd în samă, se vede, prestigiul, în alt domeniu, al autorului aserțiunii de mai sus, cît și taptul că sînt în corpul didactic aderenți—desigur mai moderați—ai ideilor pedagogice ale d-lui Babeș, discută curioasele idei pedagogice ale savantului bacteriolog, arătînd că ele denaturează înțelesul ideilor lui *Griesbach* pe care se sprijină d. Babeș.

Cultura Română (Iași, Ianuarie, 1908).—D. I. Găvănescul—**Dați Lumină Satelor!**—semnul de exclamație este al autorului, se arată îngrijorat, ca totdeauna, că acei care azi au răspunderea politică în această țară, nu se îngrijesc de cultura țăranilor. D-sa pune întrebarea hotărâtă și gravă: „Ce se face? nu ce se gîndește? Și deocamdată nu se vede nici măcar ce se gîndește”. Autorul, plin de nerăbdare, exclamă încă odată: „*Dați lumină satelor!*”, tot cu semn de exclamație. Apoi, tot d. Găvănescul, tot însetat de adevăr și de lumină, ca întotdeauna, străcoară între împăciuitoarele și blindele sale linii înalta sa judecată asupra atitudinii Guvernului față de *Instigatorii—cauze de răscoale*: „Se pare periculos, în tot cazul inoportun, cirmuitorilor de azi, să se facă lumină asupra acestei cauze a răscoalelor”. Fraza e tot un strigăt de alarmă, dar, nu știm de ce, nu se termină prin un semn de exclamație.

La Nouvelle Revue (Februar, 1908).

Chestiunea diamantului, una din problemele cele mai cu ardoare cercetate de chimiști, a fost adusă din nou la ordinea zilei în timpul din urmă, prin cunoscuta afacere Lemaine. Ce-i diamantul? se întreabă Alfred Lacour în articolul său din această revistă. E cărbune pur, cristalizat; între o bucată de cărbune și cel mai scinteetor diamant deosebirea nu-i decît în așezarea moleculelor; în cărbune sînt fără ordin și formează un corp amorf, iar în diamant sînt ordonate și formează un cristal. Se poate fabrica diamantul în laborator? Desigur, dacă s'ar reuși să se cristalizeze cărbunele pur. Dar dintre cele două căi prin care se poate licesia un corp solid, fuziunea trebuie înlăturată din experiențele pentru cristalizarea cărbunelui, pentru că acest corp se volatilizează fără să se topească la o temperatură înaltă; iar să se facă această topire sub presiune, nu-i cu puțință,

pentru că nu posedăm nici un corp mai infuzibil. Rămîne cealaltă cale: disoluția. Dintre corpurile cunoscute până acum nici unul nu disolvă cărbunele la temperaturile obișnuite. Dar sînt metale care în fuziune au această proprietate (argintul, ferul...), căci solidificîndu-se depun cărbunele, dar fără transparență, ca grafit. De această proprietate s'a folosit Moissan, care prin topirea ferului cu cărbune și prin răcirea bruscă a amestecului, a obținut o pulbere asemănătoare cu diamantul; dar rezultatele lui sînt contestabile, și procedeul lui a fost părăsit. Așa că pentru moment nici fuziunea nici disoluția cărbunelui nu ne pot face să fabricăm artificial diamantul. Care e dar originea lui în natură? Autorul crede că nu prin temperaturi înalte, ci prin mijloace chimice sau electrochimice a realizat natura diamantul, așa că dacă vom ajunge să fabricăm vreodată diamantul artificial, aceasta se va face prin găsirea unui amestec de substanțe capabile să lucreze unele asupra altora și prin lăsarea lor la propria lor voce.—Edouard Payen se ocupă de împădurire într'un articol în care dă alarma pentru primejdia, pe care lipsa de păduri o atrage asupra ținuturilor și prin care arată efectele bune ale împăduririi terenurilor. Autorul arată cum pădurile regulează cursul apelor, oprind inundațiile din timpurile ploioase și secările din timpurile de secetă; cum ele apără ținuturile de viaturi, cum regulează starea metereologică și clima; cum contribuie la bună starea higienică a regiunilor și cum, fiind un izvor de bogăție prin lemnul de construcție ori de foc pe care-l dau, pădurile sporesc totodată și pitorescul țărilor.—**Frederic Paulsen**, un mare filosof german este titlul unui articol în care Stanislas Rzewuski se ocupă cu activitatea și operele marelui comentator german al lui Kant. Autorul arată ideile dominante din operele mai însemnate ale lui Paulsen, *Etica* și *In-*

Producere la Filosofie, cum și importanța lucrării lui capitale, studiul asupra lui Kant, prin care Paulsen a reușit să facă înțeles tuturor pe marele întemeietor al criticismului, care e foarte greu de înțeles, din cauza abuzului de abstracțiuni, și din cauza stilului greoi și a facturii cam neizbutite a unora din operele sale. Paulsen a știut mai ales să înlăture contradicțiile aparente și obscuritățile din opera marelui cugetător de la Königsberg și să dea într'un sistem general doctrina lui.

Mercure de France, (Februar, 1908).

Intr'un articol intitulat Nietzsche și cultura, Louis Dumur analizează și combate concepția filosofului german despre cultură. Pentru acesta „cultura“ e totalitatea calităților care deosebesc un neam de altul, e, după expresia chiar a lui Nietzsche „unitatea stilului artistic în toate manifestările vitale ale unui popor“,—e felul de a considera viața și de a o trăi. Dar dacă „adevărată cultură presupune în toate împrejurările unitatea de stil“, atunci varietatea, schimbarea, modificarea oricât de neînsemnată a stilului produce descalificarea culturii. Atunci pentru Nietzsche „cultura“ nu-i completă de cit cînd a ajuns așa de sigură de sine, încît a trecut starea de instinct, și nu-i completă decît cînd a ajuns la automatism. Iar orice schimbare în idei și sentimente e un element dezorganizator al culturii, — și de aceea Nietzsche e iritat contra lui Socrate și a platonismului (care a modificat cultura greacă), contra creștinismului (care a distrus cultura romană) și contra enciclopediștilor și a Revoluției (care au nimicit vechea cultură franceză), și tot de aceea toate popoarele în mișcare i se par lui Nietzsche „haotice“. El urăște „desvoltarea“ și e dușman a tot ce „va deveni“; lui îi place ceia ce „a fost“ și ceia ce, prin mirajul vremilor, i se pare imobil. Dar tocmai asta, spune autorul articolului,

e greșala lui Nietzsche: el ia drept cultură ceia ce nu-i decît produsul culturii; el dă cuvîntului un sens pasiv în loc de sensul activ. În realitate un popor în cultură e aproape contrarul de ce i se pare lui Nietzsche; e un popor care încă nu și-a găsit forma desăvîrșită a culturii sale, care tinde spre ea, sau care chiar dacă a găsit-o nu se fixează la ea, ci e gata s'o modifice după împrejurări. Altfel un popor, chiar ajuns la apogeul culturii sale, de îndată ce nu-i mai poate găsi forme nouă, el începe a decădea. Așa că țările care au azi o cultură nu sînt tocmai acele care i se păreau lui Nietzsche, și Portugalia, Spania, întreg Islamul și lumea greacă, cu toată „unitatea de stil“, sînt în realitate țări și neamuri în decadență tocmai pentru că trăesc dintr'o cultură veche, — iar Anglia, Statele-unite, Țările scandinave, Germania, Elveția etc..., cu toată varietatea de stil, au actualmente o cultură. Și ca dovadă că așa trebuie privite lucrurile, avem pe Japonia care părăsește o cultură de-atîtea ori seculară, cea mai cu „unitate de stil“ din cîte au existat vreodată, pentru a primi civilizația Apusului european. Așa dar, contrar părerii lui Nietzsche, un popor trebuie să caute să *devie*, nu să fie ce *este* și mai ales ce *a fost*, iar cuvîntului „cultură“ trebuie să-i dăm înțelesul activ de „cultură cultivatoare“, iar nu cel pasiv de „cultură cultivată“.—Foarte interesante lămuriri asupra aspectelor financiare ale literaturii engleze, în ceia ce privește pe autori, ne dă Arnold Bennett într'un documentat articol intitulat: Autorii engleji, debușeurile și căștigurile lor. Intre alte multe lucruri de cea mai mare importanță pe care le găsim în acest studiu, cum sînt, de pildă: rolul și organizarea „bibliotecilor circulante“ (circulating libraries), lecturile de preferință ale Englezilor (în primul rînd romanele, apoi călătoriile, sporturile, biografiile, istoria etc.), marea însemnatate pe care o au

„agenții literari“ (care mijlocesc vânzarea de către autori și cumpărarea de către editori a scrierilor...) etc., — aflăm în articolul lui A. Bennett multe date asupra „onorariilor“ (ca să înțelegem un termen puțin... choquant) scriitorilor englezi, din care găsim de actualitate să dăm citeva. Acolo, unde scriitorii nu se tem de... mercantilism și nimeni nu impută revistelor că... strică pe scriitori pentru că, plătindu-le operele, le dă puțința de a trăi—și încă cum!...—din munca lor, reviste mari ca *Black-wood's*, *Strand Magazine*, *Pearson's Magazine* și altele plătesc autorilor cite 79 lei mie de cuvinte, cînd nu sînt foarte bine cunoscuți; iar celor care au deja oarecare popularitate, le plătesc cu... cuvîntul, cite 0.10, 0.15 bani de fiecare cuvînt... Ba *Pearson's Magazine* a plătit lui *Rudyard Kipling* cite 1 fr. 25 b. cuvîntul pentru scrierea sa „Captains Courageous“, iar *Conan Doyle* pentru ultima serie din povestirile celebrului *Sherlock Holmes* a primit dela revista *Strand Magazine* cite... 3 fr. 60 de cuvînt!... Astfel romancierii mari încează pentru publicarea romanelor lor numai în reviste, cu sutele de mii de franci!.. Cit despre cîștigul dela volum, nu e lucru rar ca un autor mare să-și sporească averea cu o jumătate de milion numai cu un singur roman!.. Și cu toate acestea autorul articolului spune că „din punct de vedere financiar, situația autorului englez nu-i ideală“, — pentrucă trebuie să ne gîndim la numărul mare al acelor care nu ajung la primul rang, cum și la numărul mare de cetitori, care îmbogățesc pe editorii de toate felurile.

Revue des Idées (15 Februarie).

Într'o interesantă conferință ținută la Sorbona la 30 Ianuarie, celebrul biolog *Ives Delage* expune noile idei asupra Partenogenezei experimentale. Definind partenogeneza ca o fecundare și o dezvoltare a ouălor produse de femele în afară de orice intervenție a masculilor, și arătînd cum acest fenomen se poate produce la unele ani-

male inferioare pe cale experimentală, prin intervenția omului, Delage însuși teoriile ce s'au emis pentru explicarea partenogenezei, insistînd mai mult asupra teoriei lui Loeb, după care dezvoltarea oului constă într'o oxidare care are ca efect transformarea citoplasmei în substanță nucleară. Combătînd această teorie, Delage susține una proprie, bazată pe experienți personale. După el, oul trebuie considerat ca fiind compus din coloizi foarte diverși, din care unii sînt totdeauna solviți, alții totdeauna coagulați și alții în acea stare de echilibru instabil caracteristică materiei vii. Faptele ce constituie diviziunea celulară se reduc în cea mai mare parte la fenomene de coagulare sau lichefacere a unora din coloizii celuli. Întrebuințînd anumiți reactivi chimici, Delage a reușit să determine coagularea care are ca rezultat formarea membranei viteline și lichefacția care distruge membrana nucleară, provocînd astfel dezvoltarea oului. Reactivul coagulant cel mai bun e taniinul și reactivul lichefiant, amoniacul. Delage crede că teoria sa se poate extinde și asupra fecundației naturale și se poate presupune că spermatozoidul aduce substanțe ce determină lichefacerea sau coagularile unor părți ale oului. Recunoscînd că teoria sa are multe lacune, el crede totuși că fenomenele biologice ale partenogenezei și fecundației, nu se pot explica decît prin cauze fizico-chimice. După Delage partenogeneza poate fi determinată cu un succes suficient la cele mai multe invertebrate. La vertebrate s'a putut determina un început de segmentare la pești și la amfibii, dar nu s'a obținut încă nici un embrion. La reptile și la păsări nu a putut fi realizată și cu atît mai puțin la mamifere și la om. La acestea, dezvoltarea oului se face în interiorul organismului matern, influența noastră asupra lui nu poate fi directă și nu se poate exercita decît prin intermediul

singelui mamei. Delage recunoaște că partenogeneza și studiile de acest gen nu conduc deocamdată, la nici un rezultat practic, dar nu se poate ști ce vor aduce în viitor.

La Revue Latine (Decembrie). — În Spencer zugrăvit de sine însuși, criticul analizează autobiografia lui Spencer, tradusă și prescurtată în franțuzește.—Spencer, fiu și nepot de profesori, crede că datorește acestei eredități: facultatea de a expune ideile; spiritul și pasiunea critică (profesorii au ca meserie urmări greșelile); instinctul de independență (profesorii sînt niște mici regi în clasa lor).—Spencer a fost un antimetalizician înăscut: începînd să citească pe Kant, l'a lăsat, cînd a văzut că filozoful german neagă experiența timpului și a spațiului.—Spencer n'avea pricepere pentru artă: părerile sale asupra lui Dante și Homer, deși cuprind și observarea justă a unor defecte și naivități, dovedesc lipsa de pricepere a artei.—Un alt caracter al spiritului său e *impermeabilitatea*. El nu ascultă și nu cetește decît ceia ce convine ideilor sale; îi e cu neputință să cetească ceia ce e împotriva ideilor sale! El și-a „protejat“ sistemul filozofic împotriva faptelor și teoriilor care nu se împăcau cu acel sistem.—Un alt interes al acestei autobiografii stă în portretele unor oameni cunoscuți, ca, de pildă, a lui J. St. Mill.—În acest volum se găsesc și pagini pline de humorul englez.—În alt articol, Faguet recenzază cartea lui Paul Adam, *La Morale de l'Amour*. Paul Adam atinge patru chestii: 1) *Sentimentalismul și sensualismul prostesc*. El sfătuște pe copiii săi să nu „se amorezeze“ cînd vor fi mari; ori, dacă se amorează, să se'nsoare cu o fată tină, inteligentă, sănătoasă, și să nu se uite la zestre.—2) *Vanitatea franceză*, pe care o definește; „Nevoia de a fi invidiat.“ 3) *Crima pasională*. Autorul protestează împotriva judecătorilor care a-

chită pe ucigașii din pasiune, care, de cele mai multe ori,ucid nu din iubire, ci din cu totul alte motive, știind că „în Franța nu se pedepsește“... Cauza? Poate „romantismul“ juraților, răspunde aci Faguet. Dar magistrații? Poate slăbirea energiei acestei caste, căreia i s'au cerut atîtea servicii, și care a devenit așa de ascultătoare, de condescendentă, de complezentă, că i s'a slăbit resortul.—4) *Adulterul*. Paul Adam cere ca, fără cererea bărbatului, să intervie justiția. Faguet poate ar admite lucrul, cînd bărbatul știe, dar e complezent; cînd însă bărbatul nu știe, Faguet nu mai poate urma „pe acest calvinist de Paul Adam“!

Revue de métaphysique et de morale. (Ianuar). Într'un articol critic asupra Pragmatismului, Parodi analizează tendințele acestui curent filozofic după operele recente ale lui Schiller și William James. După părerea lui, pragmatismul „nu e decît o sinteză imperfectă a citorva din direcțiile filozofice dominante în veacul al XIX. Pentru reprezentanții acestui sistem, orice idee e verificată și deci exprimă un adevăr, nu numai atunci cînd e dovedită rațional, dar și cînd e utilă din punct de vedere practic sau contribuie la întărirea noastră sufletească. Dar asta, spune Parodi, înseamnă aproape a susține că adevărul poate fi creat în chip arbitrar și după voința noastră. E drept, că în actul cunoașterii subiectul cugetător joacă, un rol important, dar totuși ar fi să cădem în scepticism, negînd existența unei date primitive și obiective care se impune gîndirii, călăuzind-o în construcțiile ei și dictîndu-i soluțiile. Intervenirea sentimentului și a dorinții în cercetările pozitive nu este decît un izvor de iluzii și adevărul în materie științifică nu poate fi decît opera logicei impersonale și a experienței dezinteresate. Doctrină incoherentă, lipsită de unitate și de precizie, pragmatismul im-

prumută idealizmulu ideia după care cugetarea crează natura fără a asigura totuș valoarea acestei cugetări, revendică drepturile sentimentului fără a asigura totuși valoarea acestei cugetări, revendică drepturile sentimentului și ale credinții, arătându-le în acelaș timp ca pur utilitare și arbitrare și, voind să exalteze puterea omenească, ea darmă punctele de sprijin ale acesteia. In realitate această doctrină, spune Parodi, caută să fundeze acțiunea pe tot ce o distruge și o face imposibilă, căci omul pentru a gândi ca și pentru a lucra are nevoie să creadă in valoarea obiectivă a adevărului, in fixitatea relativă a legilor naturii, in valoarea impersonală a cugetării individuale. Intru'un articol „Evoluția materiei, și Fizica corpurilor solide“ cunoscutul fizician Bonasse neagă cu violență și ironie valoarea științifică a operelor lui Gustave Le Bon.

Nuova Antologie (16 Februar 1908). *Angelo Flavio Guidi*. Ouida. —Nu de mult a murit in Italia, in cea mai mare mizerie, celebra scriitoare engleză Ouida. Cu scrierile sale, ea cîștigase sume enorme, dar le cheltuiuse cu aceeaș ușurință, și in vremile din urmă trăia numai din pensiunea acordată de guvernul englez de 150 sterlinge pe an. Cu puțin înainte de a muri ea trimesese editorilor săi din Londra ultima sa lucrare: nuvela *Helianthus*. Numele său adevărat era *Louise de la Ramée*, tatăl său de o regiină franceză, fost cetățan englez, iar mama sa, o provensală protestantă. S'a născut in anul 1830, la Bury St. Edmund in comitatul Suffolk, și și-a început cariera literară cu romanul *Held in bondage* (Țintiți in sclăvie), care a avut un mare succes. Intreaga sa activitate se poate împărți in trei perioade: o perioadă romantică, cu oarecare analiză psihologică, o perioadă polemică și una critică. In prima perioadă cad cele mai numeroase din romanele sale; in cele mai multe acți-

unea se petrece in Italia și in special in Toscana și Veneția. In ele Ouida biciuește fără mila bigotismul și ipocrizia, bălindu-și joc mai ales de acele societăți internaționale care sînt publicul localităților de vilegiatură: Monte-Carlo, Pan, Biarritz, etc. Iubirea n-a putut-o niciodată descrie cu succes; se vedește in încercările de acest fel, femeia care n'a iubit niciodată. In această perioadă a publicat ea: *Două mici sandale*, *In Maremma*, *Intr'o cetate de iarnă*, *Madame la Marquise*, *Wanda*, *Princesa Napraxine*, etc. *Bimbi*, o colecție de nuvele, dedicată prințului de Neapole, expune in ulțima nuvelă—Micul conte, ca o profesie de credință, convingerea socialistă a autorului.

Ultimul roman din această perioadă e *Ruffino*. In perioada polemică, a publicat seria de nuvele, intitulate *Fuck* și *Moths* (moli). Aici atacurile la adresa societății, precum și combaterea părerilor ce nu le admitea, e pe față. In ulla epocă a vieții sale Ouida a scris studii critice, analizind operele lui Wilfrid Scawen Blunt, Auberger Herbert, F. Marion Crawford, Georges Darien, frații Rosny etc. In tot timpul vieții sale Ouida, nu a avut favoarea criticilor engleji și nici chiar a celor italieni, dar a avut pe aceea a publicului mare. Temperamentul său artistic era puternic și desigur, zice autorul, că ar fi fost un bun pictor, dacă n-ar fi fost scriitoare, căci orice operă a sa este o pictură, cu proporțiuni și tehnică desavîrșite, cu perspectivă ireproșabilă.

Rivista d'Italia (Ianuar 1908). *T. Mantovani* trece in revistă producțiunile muzicale ale anului trecut, in Italia. Campionii cei mai de samă ai școalei linere italiene: Mascagni, Puccini, Franchetti, Leoncavallo, au stat in rezervă, n-au publicat nimic. Interesul lumii artistice a fost concentrat asupra unei opere străine: *Salomè*, a lui Richard Strauss, care, cași in Germania, și-a cîștigat admi-

ratori fanatici și dușmani neindurați. Adevărul, spune autorul, e că în această operă se vede mai mult un talent de simfonist, de mare tehnician decît de compozitor de opere. Succese mai puțin zgomotoase au avut ultimele noutăți italiene. *Gloria*, de *Cilea*, cu un libret scris de A. Colautti, după o dramă a lui Sardou, are un subiect prea dramatic față de talentul mai mult idilic al compozitorului. *Paolo & Francesco* de *Luigi Mancinelli* a avut un succes remarcabil la Bologna. Subiectul e celebrul pasaj din Dante. Un subiect mai modest—o idilă sentimentală scoasă din melancolica dramă a lui Forster, Alt Heidelberg—are opera *Marcella*, a maestrului *Giordano*, care a obținut de asemenea aprobarea publicului, pe scena teatrului liric din Milano. Cu mult mai însemnat însă a fost reușita operei *La nave rossa* a lui *A. Seppilli*; se pare însă că succesul s-a datorit mai mult libretului, versificat de *L. Orsini*, după o novelă a lui *Beltramelli*, decît muzicii. Pe lângă acestea trebuie să se mai adauge și Opera *Sperduti nel buio* a lui *Donaudi*, care a găsit o primire foarte favorabilă pe scena operei din Palermo. Pentru anul acesta se așteaptă noutăți de la maestrul cel mai cunoscut. Așa, *Leoncavallo* a sîrșit deja *Camicia rossa*, un episod din epopeia garibaldiană și lucrează la *Maia*, o dramă în două acte a cărei acțiune se petrece în Elveția. *Umberto Giordano* a sîrșit aproape *La festa del Nilo*; *Puccini* lucrează la două opere: *Maria Antonietta* și *Fanciulla del West dormente*; *Mascagni* a sîrșit *Vistilia*, care, zice autorul, e cea mai frumoasă creațiune a sa. Afară de aceștia, mulți alți compozitori mai tineri se anunță cu opere nouă.

La Critica (Ianuar 1908). *Benedetto Croce*. *Giuseppe Giacosa*. Poezia, zice *Croce*, nu se poate domesticii, nu poate fi întrebuițată pentru anumite scopuri; cînd se încearcă așa

ceva, poezia, cași magul din fabulă, se transformă în alte lucruri, care pot fi prinse, dar care au numai o asemănare cu adevărata poezie. Cel mai simpatice domesticitor de poezie a fost în ultimele timpuri în Italia, *Giuseppe Giacosa*. E adevărat, *Giacosa* nu trebuie considerat ca un simplu industriaș literar, dar un adevărat poet el n-a fost. El n-a avut nimic nou de spus, care să nu se fi spus deja de alții; nimic profund propriu și personal. El a domesticit poezia, fără să bage însă de samă, înșelîndu-se cu bună credință. Probă e continua sa schimbare, care-l face să treacă de la idila sentimentală (*Partida de șah*) la drama istorică (*Contele Rosso*), de la aceasta la drama realistă (*Amoruri triste*), apoi la drama singeroasă (*Doamna de Chalcant*), la ibsenism (*Drepturile sufletului*), la protestarea bunului simț burghez contra abuliei rafinaților (*Ca frunzele*) și—culme!—la protestarea unui rafinat contra idealurilor burgheze (*Cel mai tare*). S-ar înșela însă cine ar vedea în aceste transformări tendința de a urma moda; *Giacosa* era nemulțumit de sine și schimba direcția, dar schimbindu-se, el urma tot un imbold exterior, care, în ultimă analiză, oglindea tot moda. Urmînd inconștient moda, opera lui era totdeauna pe placul majorității publicului și aceasta explică succesele sale. În toate piesele sale se vede lipsa unei forțe artistice adevărate și originale, ceea ce-l face, în mod constant, deși inconștient, de a supune motivele artistice conveniențelor externe. Dacă totuși el s-a bucurat de o așa de mare trecere față de public, aceasta se datorește faptului că pe lângă asemenea tendință antiartistică, el poseda și calități care merită să fie prețuite. Totdeauna operele sale erau scrise cu multă îngrijire și cuviință; multe din versurile lui au rămas ca proverbe. În „Partida de șah” e rîspîndit oarecare entuziasm tineresc care salvează opera de vulgaritate; și în celelalte piese ale lui, lucrurile de

bun simț, spuse în mod plăcut și cu meșteșug, abundă; apoi are figuri și scene reproduse cu vioiciune și cu mult natural, cum e mai cu seamă în „Ca frunzele“. Giacosa, a mai scris și volume de amintiri și impresii de excursii și călătorii, precum și memorii istorice și, poate aceasta parte a activității lui, deși mai puțin cunoscută, e cea mai reușită.

Deutsche Rundschau (Februar 1908). *Otto Pflaiderer*, *Asupra tendințelor universale a religiunilor pozitive*. Este o conferință pe care autorul a ținut-o la congresul liberal-religioșilor, în Boston-Cambridge, la 26 Oct. 1907. Canvingerea că omeniirea n-a început cu credința monoteistă, zice autorul, este astăzi generală admisă de către cei ce se ocupă cu studiul religiunilor. *Politeismul* rezultă din unirea mai multor familii, fiecare cu zeul său, a fost forma primitivă a religiei. Cu înaintarea culturii, nevoia unei explicații unitare a lumii, a dus la concepția unei unități a divinității, pe două căi: pe de o parte panteismul, propriu religiunii brahmanice, credinții chineze Tao, preoților egipteni, teosofilor orfici și filosofilor eleați la Greci; pe de altă parte monoteismul. Germanii monoteismului se găsesc deja în religiunile politeiste, în care cite un zeu capătă o importanță covârșitoare: Zeus, la Greci; Ra, la Egipteni; Tieu, la Chinezi; Marduk, la Babilonieni. Aproape de monoteism este și religia lui Aburamazda a lui Zarathustra. Și la Evrei monoteismul nu e forma primitivă, mult timp alături de Iahve au fost adorați și Baalii Cananeeni. La o credință monoteistă, în timpurile de-nainte de exil, s-au ridicat numai profeții, începând dela Elias; în conștiința poporului n-a pătruns decit după exil. În perioada alexandrină și mai ales prin Philo, monoteismul iudeu a fost mult influențat de filosofia greacă și concepția lui Iahve a devenit mai puțin unilaterală și mai omenască. Pe acea vreme însă religia

greco-romană murea, și filosofia stoică, cu umanitarismul ei cosmopolit, pregătea terenul creștinismului. Creștinismul a învins atunci, căci concentra în sine cele mai înalte tendințe religioase și morale ale epocii sale: adoptase monoteismul iudeu, îndepărtase însă granițele naționale și prin dogma fiului lui D-zeu și sfințului spirit corectase transcendența lui Dumnezeu prin imanența lui în om. Dar astăzi se mai poate spune despre creștinism acelaș lucru? Desigur că nu. Ce trebuie dar de făcut? Să înlăturăm din el tot ce ne pare că nu se mai potrivește cu timpul nostru și să păstrăm restul? Asta ar însemna distrugerea caracterelor distinctive ale creștinismului. Atunci să născocim o nouă religie a viitorului? Religiiile însă nu se alcătuiesc ca sistemele filosofice, căci religia e viață, și numai din viață se naște și crește. Care e soluția deci? Răspunsul ni-l dă filosofia, care ne arată că religia universală e numai un ideal care nu poate înlocui direct religia pozitivă, dar care, ca principiu regulator, a condus și conduce continuu evoluția religiunilor pozitive; purificarea și învoirea formei bisericești prin spiritul adevărului, începută de reformă, trebuie considerate ca o sarcină a fiecărei generații.

Deutsche Revue. (Februar 1908). *General von Lignitz*, *Parlamentul și presa în Japonia*. Epoca modernă a Japoniei, numită *meiji*, adică „guvernarea luminată“, a început în anul 1868. Din acel an, Micadul a luat măsuri pentru introducerea unei constituții după modelul celor europene și, după multe studii, s-a ales un sistem de guvernământ reprezentativ, cu două camere, asemănător cu acel al Prusiei. În anul 1890 s-a deschis, sub președinția Micadului, cel dintâi parlament japonez. Împăratul, care, după constituție, este „sfinț și inviolabil“ se amestecă puțin în afacerile statului. Din 1873 și până astăzi, statul a fost condus de trei samurai: Jamagata, astăzi:

mareașal, Ito, acum guvernator al Coreei și Okuma. Cel din urmă, care e șeful partidului progresist, a încercat fără succes o transformare a constituției în sensul regimului parlamentar englez. La 1901 a venit la putere un guvern conservator, prezidat de Katsura și dela 1905 guvernează, aproape fără opoziție, ministerul Saionji tot de aceeași nuanță.

Senatul japonez se compune din 350 membri și anume: prinții imperiali, prinții și marchizii dela vrsta de 25 ani în sus; reprezentanții celeilalte noblețe, aleși pe 7 ani; pairii; reprezentanții marii industrii și ai comerțului, aleși pe 7 ani. Camera deputaților, se compune din 380 membri. Dreptul de alegător vere ca condiții: plata unei dări de cel puțin 25 fr. anual și cunoștința scrisului și a celitului, cel puțin a propriului său nume și a celui al candidatului. Cu aceste restricții, numărul total al alegătorilor nu întrece 4 milioane. Senatul se împarte în 5 cluburi și o grupă de 100 membri, care nu aparțin nici unui partid. În cameră se găsesc reprezentate 5 partide: liberali-Seiyukai, vreo 150; progresiștii—Shimpoto, vreo 90; două partide guvernamentale: Daido și Jukohai cu 90 și 30 membri și vreo 30 independenți.

Presa în ultimele timpuri a luat o mare dezvoltare; ea este ocrotită prin două prescripțiuni ale constituției: „Parlamentul nu poate aduce legi care să mărginească libertatea vorbei și a presei” și „supușii japonezi trebuie să se bucure, în marginile legii, de libertatea vorbei, a scrisului, a tiparului, a adunărilor publice și a asociațiilor”. Acuma apar în Tokio 12 ziare și în Osaka 2. Asahi (Dimineața)—guvernamental—și Hochi (Inteligența)—progresist—au cite 120,000 ex. tiraj. Cele mai răspindite în al doilea rând sint: Kokumin (Națiunea), Jomiuri (Crainicul), Nihon (Japonia) cu cite 60,000 ex. Apoi vin altele cu un tiraj mai mic.

Sozialistische Monats-Hefte (Ianuar 1908). *Eduard Bernstein, Tactică și agitație în lupta dreptului de vot.* În acest articol, Bernstein se ocupă iarăș cu problema modificării sistemului de vot pentru Landtagul prusian. În toate mișcările mari, cași în toate societățile organizate, zice B., se ’ntimplă ca unii membri sau unele organe să manifesteze tendința de a dezvoltă o activitate mai mult în folosul lor propriu decit în folosul corpului întreg. Așa de pildă presa unui partid politic, în interesul ei ca presă, trece de multe ori mai departe de scopurile urmărite de partidul pe care-l reprezintă. Așa se întimplă acuma, în sinul partidului socialist, cu agitația pentru reforma votului, față de politica pe care partidul trebuie s-o urmeze. Care e scop și care e mijloc? În perioada de formație a partidului, agitația putea fi privită cu scop, fiindcă interesul cel mare era propaganda ideilor nouă. Acuma însă, față cu creșterea puterii și mijloacelor partidului, se impune ca el să fie un partid politic și unitatea între agitație pe de o parte și politică pe de alta, nu mai poate lipsi. Astăzi, sistemul de vot în Prusia și în Saxonia trebuie să se schimbe, și problema în fața căreia stau socialiștii, este aceea ca clasa lucrătoare să capete cu ocazia acestei schimbări, influența ce i se cuvine. Lupta a pornit, ce e drept, cu mare energie, dar nu se poate vedea încă lămurit din care punct de vedere se duce lupta: din punct de vedere politic sau din acel al agitației? Nu se poate nega că manifestațiile au fost impunătoare și că n’au contribuit mult ca propagandă față de acele părți ale poporului care, deși nu sint socialiște, au totuș de câștigat din reforma democratică a dreptului de vot. Aceste manifestații însă trebuie să rămână numai un mijloc, iar nu să devie scop, scopul trebuie să rămână numai problema; cum pot contribui socialiștii la aducerea în ființă a unui sistem

mai democratic de vot. Și din acest punct de vedere, trebuie să se recunoască că socialiștii singuri n'au nici un sort de izbândă și că numai o concurență cu partida burgheză mai înaintată a radicalilor poate să aducă succesul.

North American Review (New-York, Februarie, 1908).—D. T. W. Rolleston—Crlza în Irlanda,—deși irlandez de origină, se ridică împotriva „Separaliștilor”, susținând că interesul patriei lui nu poate fi satisfăcut decît prin dobîndirea unui „Home-Rule”, fără să se despartă de Anglia. Autorul arată că curentul nesănătos al politicii separatiste, care azi a ajuns primejdios pentru viitorul Irlandei, își are o origine anormală. Centrul intereselor politice ale unei țări trebuie să se găsească chiar în acea țară; altul e cazul cu Irlanda în faza politicii ei actuale. Curentul politicii separatiste nu s'a născut în Irlanda proprie, ci el a fost născut și e hrănit de contribuțiile bănești ale patrioților Irlandezi din America, care, cu tot patriotismul lor, pot greși, din cauză că nu sînt legați de realitatea de fapt din Irlanda, și nici nu pot avea aceeași prudență în activitatea lor, care totdeauna e legată de responsabilitate. Acei politicieni din Irlanda, care se agită cu prea mare ușurință, sprijiniți pe fondurile americane, ar deveni mai folositori propriei lor țări, dacă ar renunța la acele fonduri. Irlanda cheltuiește anual 70,000,000 dolari pe alcool și 17,000,000 dolari pe tutun; din sumele cheltuite pe aceste otrăvuri s'ar putea economisi 100,000 dolari pentru apărarea drepturilor ei naționale, fără a fi nevoie ca banii americani să-i plătească politicienii de multe ori fără scrupule. Independența materială față de America a politicii patrioților irlandezi va inaugura o nouă epocă politică a Irlandei: cea a luptelor și criticilor politice izvorite din adevăratele și realele interese ale

poporului irlandez. Un adevărat patriot irlandez nu poate dori separația Irlandei de Anglia, dupăcum un cetățean din New-York nu poate dori separația acestui oraș de Statele-Unite. Singura politică înțeleaptă în Irlanda de astăzi este cea susținută de partizanii unui „Home-Rule”.

Contemporary Review, (London, Februarie, 1908). D. George White—Viitorul Proiect de Lege al Educației—discută această mult dezbătută și încă nerezolvată chestiune. Țara are dreptul să aștepte ca Guvernul să vie cu un proiect de lege al educației publice, astfel întocmit, încît să corespundă interesului general național. Oricare ar fi acest proiect, el trebuie să se sprijine pe următoarele principii: 1) Toate școlile elementare, care primesc bani publici, trebuie să fie școli ale statului: astfel de școli trebuie să fie libere și la îndemîna tuturor copiilor de școală.—2) Orice școală a statului să fie sub controlul local, control exercitat de o comisiune aleasă prin vot.—3) Toți învățătorii din aceste școli, fiind întrebuințați de stat, sînt funcționari civili, și deci sînt scutiți de garanții religioase.—4) Nici o școală secundară, liceu... ori altă instituție de un caracter sectarist nu va primi subsidii din fondurile publice. Aceste principii, crede autorul, sînt absolut indispensabile, atît pentru eficacitatea educației cit și pentru libertatea civilă și religioasă. Obiecția „Societății Naționale” că părinții au dreptul să ceară ca copiii lor să fie învățați în religia părinților pe cheltuiala comunității, e nefundată: așa zisele drepturi ale părinților nu pot precumpăni drepturile națiunii exprimate prin o lege votată de reprezentanții ei. Statul trebuie să fie neutru în chestii religioase, în ce privește organizația școlilor, și să se silească să expulzeze cu totul din școli orice sectă religioasă.